

Van Genesis tot Dierenrechten: denken over dieren doorheen de westerse geschiedenis - Deel 2: van ontdekkingsreizen tot Dierenrechten

From Genesis to Animal rights: thinking about animals throughout Western history - Part 2: From voyages of discovery to Animal rights

C. De Ruyver

Department Nutrition, Genetics and Ethology, Faculty of Veterinary Medicine, Ghent University, Salisburylaan 133, B-9820 Merelbeke, Belgium

ciska.deruyver@ugent.be

SAMENVATTING

Van de veertiende tot midden negentiende eeuw vonden twee belangrijke verschuivingen plaats in het denken over dieren. Enerzijds werd het theologisch antropocentrisch denken stap voor stap door wetenschappelijke inzichten verlaten en werd de mens onttroond. Met de ontwikkeling van de evolutieleer vond anderzijds een belangrijke paradigmaverschuiving plaats: de verwantschap van de mens met andere dieren werd duidelijk. Van toen af aan nam de zoektocht naar gelijkenissen een dominante positie in. Meer en meer waarde werd gehecht aan de gevoelens van dieren en dierenrechten werden naar voren gebracht.

ABSTRACT

From the fourteenth to the mid-nineteenth centuries, two major changes took place in thinking about animals. On the one hand, theological anthropocentric thinking was abandoned step by step by scientific insights and man was dethroned. On the other hand, with the development of the theory of evolution at the end of this period, an important paradigm shift occurred: the kinship of humans with other animals came to the foreground. From then on, the search for similarities became dominant. Attitudes of humans towards animals received increased attention and animal rights came into the picture.

GELEIDELIJKE ONTTRONING VAN DE MENS

De ontdekkingsreizen in de 15de, 16de en 17de eeuw hadden een belangrijke impact op de kennis over dieren. Op de lange reizen rond de wereld kwamen de ontdekkingsreizigers veel exotische dieren tegen die vervolgens naar Europa werden meegenomen om tentoongesteld te worden aan hoven (Senior, 2004). De menagerieën - als dierenverzamelingen van wilde en exotische dieren aan aristocratische en koninklijke hoven - bloeiden in de periode van de ontdekkingsreizen op (Hardouin-Fugier, 2002). Gedurende de Verlichting werden menagerieën ook in toenemende mate gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Vanaf dat moment werden ze ook vaker opengesteld voor 'het gewone volk', onder meer door reizende gezelschap-

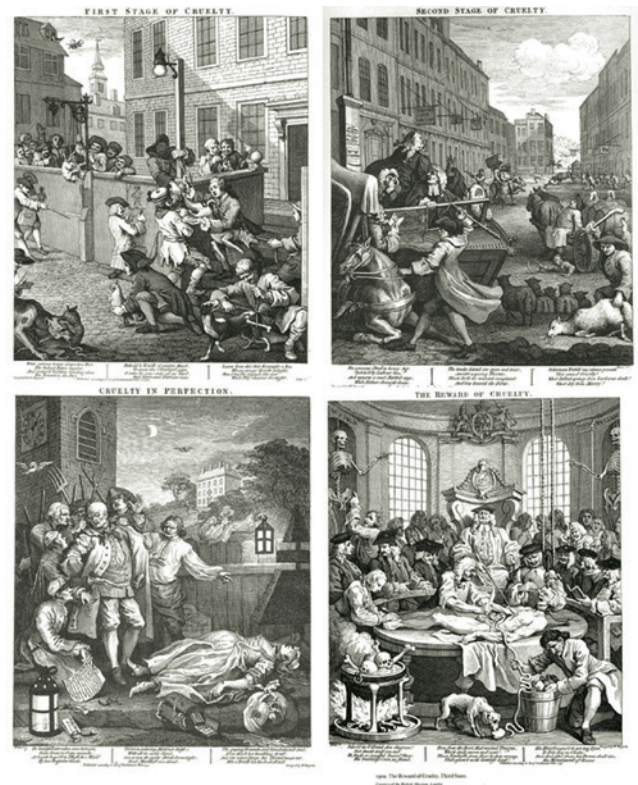
pen die met de dieren langs de steden trokken. In het kielzog van ontdekkingsreizigers kozen in de 19de eeuw ook wetenschappers het ruime sop. Het verhaal van Charles Darwin en diens reis met de Beagle is genoegzaam bekend.

Tijdens de Verlichting (18de -19de eeuw) kreeg de wetenschappelijke methode een praktische, dagdagelijkse invulling. Zo leidde de uitvinding van microscopische onderzoekstechnieken en de ontwikkeling van bacteriologische en virologische kweekmethoden tot het waarnemen van virussen en bacteriën (cf. Robert Koch, Louis Pasteur, etc.) (Artenstein, 2012; Blevins et al., 2010). Er ontstonden nieuwe wetenschappen, zoals paleontologie (Georges Cuvier) (Faria, 2012), demografie (Dunn, 1998; Malthus, 1798) en genetica (Gregor Mendel) (Gayon, 2016). Claude Bourgelat

(1712-1779) richtte in Frankrijk in die periode de eerste twee opleidingen diergeneeskunde op - in Lyon in 1761 en in Maisons-Alfort in 1765 - beantwoordend aan de nood aan onderbouwde geneeskunde voor paarden en vee in die tijd (Degueurce, 2012). Ook de theoretische normatieve ethiek ontstond tijdens deze wetenschappelijke revolutie. De grondleggers ervan werkten in een periode waarin de moderne wetenschap bloeide en ontwierpen hun ethiek naar het model van de moderne wetenschappen als een systeem. Ze streefden naar een rationele en universele moraal, geldig voor het handelen van mensen onafhankelijk van godsdienst. De basis werd gelegd voor nieuwe ethische stromingen: gevolgenethiek (utilitarisme), de beginseltheorie (deontologie) en de sociaal contracttheorie (Becker et al., 2003).

Als gevolg van het succes van de wetenschappelijke revolutie groeide de behoefte tot systematiseren. Carolus Linnaeus (1707-1778) ontwierp een systematiek voor het classificeren van het leven om levensvormen in al hun diversiteit te ordenen. Hij deelde het dieren- en het plantenrijk hiërarchisch geordend op volgens een schaal van complexiteit in groepen gebaseerd op uiterlijke eigenschappen (morfologie). Linnaeus vertrok hierbij van de uitgangspunten van de *Scala naturæ* maar voegde eraan toe dat soorten goddelijke creaties zijn; ze liggen vast zoals door God geschapen en evolueren dus niet. Zijn “Species Plantarum” (eerste druk in 1753) werd in 1905 het beginpunt van de botanische nomenclatuur en zijn “Systema Naturæ” (tiende druk in 1758) gold als beginpunt van de zoölogische nomenclatuur (Dayrat, 2010). Zijn indeling wordt tot op vandaag gebruikt maar de achterliggende theorie en kennis op basis waarvan geïnclassificeerd werd, zijn nog steeds in ontwikkeling, waardoor ook de systeemstructuur nog aangepast wordt (zie verder).

In de 18de eeuw maakte kunstenaar William Hogarth (1697-1764) in zijn serie “Moderne Morele Onderwerpen in het Moderne Stadsleven” (1751) het beeldverhaal “The Four Stages of Cruelty”. Hij geloofde in morele vooruitgang en kaartte de wreedheid tegen dieren aan. Wreedheid tegen dieren was voor hem een opstap naar wreedheid tegen medemensen. Hij kloeg met het verhaal ook de onverschilligheid van de maatschappij tegenover misdaad in de moderne stad aan. Hogarth suggereerde dat het een natuurlijk verloop is: Nero (the rake, Nederlands rekel: straatjongen of verwilderde hond) misbruikte eerst dieren (first stage of cruelty), werd dan misdadiger (second stage of cruelty) en doodde uiteindelijk een ander mens (cruelty in perfection). In de laatste scène (the reward of cruelty) treedt de samenleving op met legitiem geweld: Nero wordt gedood. Het verhaal eindigt nogal cynisch, wanneer Nero’s lichaam brutaal wordt ontleed, onder het oog van advocaten, chirurgen, geestelijken en omstanders (vrije vertaling van Tate Gallery (2020)). In “Autobiographical Notes” (1798) schreef Hogarth dat de prenten gemaakt werden “*In the hopes of preventing in some degree that cruel*

Figuur 1. Hogarths “Modern Moral Series”: “The Four Stages of Cruelty” (ets/gravure, 1751, London).

treatment of poor animals which makes the streets of London more disagreeable to the human mind, than anything whatever, the very describing of which gives pain.” Inderdaad, de allereerste scène toont de jongen al comfortabel in het misbruik van dieren. Naarmate de prenten vorderen, wordt het echter duidelijk dat de samenleving als geheel onverschillig staat tegenover gewelddadig gedrag of dit juist aanmoedigt. Hogarth maakte de gravures op een manier dat ze goedkoop en breed verspreid konden worden, als een soort morele les voor de massa (Fraser, 2008) (Figuur 1).

Ook Immanuel Kant (1724-1804), grondlegger van de beginseltheorie (deontologie), wijdde in zijn geschriften aandacht aan dieren. Dieren vallen samen met hun lichamelijkeheid: ze hebben geen zelfbewustzijn; hun leven heeft geen doel; ze hebben geen bewustzijn van een doel. Zo vertrok hij van het idee “rentmeesterschap”: tegenover dieren bestonden volgens hem alleen afgeleide plichten, geen directe plichten. Het was volgens hem belangrijk dieren goed te behandelen omdat het anders ook tot niet-goed behandelen van medemensen kon leiden: “*In Ansehung des lebenden, obgleich vernunftlosen Teils der Geschöpfe ist die Pflicht der Enthaltung von gewalt-samer und zugleich grausamer Behandlung der Tiere der Pflicht des Menschen gegen sich selbst weit in-niglicher entgegengesetzt, weil dadurch das Mitgef-ühl an ihrem Leiden im Menschen abgestumpft und dadurch eine der Moralität, im Verhältnisse zu ande-ren Menschen, sehr diensame natürliche Anlage ge-*

Figuur 2. Afbeeldingen uit “Een Kleine Geschiedenis van Liefde voor Dieren en Dierenbescherming in Vlaanderen, In het bijzonder in de Regio Gent” (uit: Devriese, 2015).

schwächt und nach und nach ausgetilgt wird.” (Kant, 1797). Kant prees Hogarths “Four Stages of Cruelty” als een goede illustratie van waarom wreedheid tegen dieren verkeerd is (Beirne, 2013). Kant geloofde dat dierenmishandeling niet goed is, niet omdat het fout op zich is, maar vooral omdat het de vriendelijke en humane kwaliteiten kapot maakt en het daardoor leidt tot misbruik van de medemens.

Humphrey Primatt (1736-1779) en Jeremy Bentham, grondlegger van het utilitarisme, (1748-1832), braken met hun respectievelijke werken “A Dissertation on the Duty of Mercy and Sin of Cruelty to Brute Animals” (1776) en “An Introduction to the Principles of Morals and Legislation” (1789) een lans voor dieren en zorgden voor een duidelijke kentering in het denken over dieren; dieren werden “sentient beings”: “*It may come one day to be recognized, that the number of the legs, the villosity of the skin, or the termination of the os sacrum, are reasons equally insufficient for abandoning a sensitive being to the same fate. What else is it that should trace the insuperable line? Is it the faculty of reason, or, perhaps, the faculty of discourse? But a full-grown horse or dog is beyond comparison a more rational, as well as a more conversable animal, than an infant of a day, or a week, or even a month, old. But suppose the case were otherwise, what would it avail? The question is not, Can they reason? nor; Can they talk? but, Can they suffer?*” (Bentham, 1789). Zij kenden dieren dus een moreel gewicht toe op basis van hun vermogen tot lijden. Waar Kant nog duidde op de verschillen met de mens, het ontbreken van een zelfbewustzijn, wees Bentham op een fundamentele gelijkenis met de mens, namelijk lijden. Dit had belangrijke ethische implicaties voor wat betreft de omgang van de mens met dieren. In het begin van de 19de eeuw groeide dan ook in Europa (en later in de VSA) de aandacht voor dierenwelzijn. In 1824 werd in Europa de eerste dierenbeschermingsorganisatie, ‘Society for the Prevention of Cruelty to Animals’, opgericht. Zij zette zich aanvankelijk in voor een beschaafde omgang met dieren en voor humane condities voor trekhon-

den en trekpaarden, maar juridische bescherming was nauwelijks een thema. In 1866 werd in de Verenigde Staten ‘The American Society for the Prevention of Cruelty to Animals’ (ASPCA) opgericht (Priest, 2019) (Figuur 2).

AFSTAMMELINGEN VAN GEMEENSCHAPPELIJKE VOORoudERS

In zijn baanbrekend werk “On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life” (1859) beschreef Charles Darwin (1809-1882) ‘zijn’ evolutieër, die de tot dan geldende biologische opvatting over (het ontstaan van) leven(svormen) compleet onderste boven haalde. In “The Descent of Man” (1871) paste hij die evolutionaire inzichten ook toe op (het ontstaan en de evolutie van) de mens. Darwin brak ook met de idee van een ziel van de dingen en de teleologie die door Aristoteles werd ingevoerd (De Preester, 2003). De evolutietheorie zette het concept van de *Scala naturæ* onder zware druk: het leven op aarde heeft dezelfde bouwstenen, niet “hoger” of “lager” (bij wijze van oordeel). Darwins “Tree of Life” schetste de hedendaagse dieren en de mens als afstammelingen van gemeenschappelijke voorouders (Darwin, 1837). Mens en dier veranderen, evolueren doorheen de tijd. De motor van die evolutie is natuurlijke selectie. Dit inzicht veranderde de plaats van de mens definitief: de mens stond niet meer als kers op de taart aan de top van de schepping, maar was een toevallige mutatie als gevolg van blinde krachten zonder echte bestemming (Hinchliff et al., 2015). De complete onverschilligheid van het universum voor het lot van de mens was voor de wetenschappers op dat moment een controversiële gedachte (Lemaire, 2017). De impact van Darwins evolutieër op het menselijk denken over dieren kan nauwelijks overschat worden. Charles Darwin was er zich van bewust dat zijn ideeën tijd nodig hadden om aanvaard te worden, als paradigmaverschuiving, zoals hij zelf schreef: “*Although I am fully convinced of the truth of the views given in this volu-*

me ..., I by no means expect to convince experienced naturalists whose minds are stocked with a multitude of facts all viewed, during a long course of years, from a point of view directly opposite to mine. . . . [B] ut I look with confidence to the future,—to young and rising naturalists, who will be able to view both sides of the question with impartiality.” (Darwin, 1859) (Figuur 3). Zo erkende bijvoorbeeld Paus Franciscus pas op 27 oktober 2014 de evolutietheorie (Arber, 2014).

ZOÖCENTRISME

Deze onttroning van de mens vormde de aanloop tot het zoöcentrisme: dieren verdienen een evenwaardige behandeling en bescherming als mensen. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat Henry Salt (1851-1939) op het einde van de 19de eeuw (1894) in “Animals’ Rights: Considered in Relation to Social Progress” als eerste de basis legde voor dierenrechten en dus voor juridische bescherming: “What I wish to point out is, that the only real safeguard against sentimentality is to take up a consistent position towards the rights of men and of the lower animals alike, and to cultivate a broad sense of universal justice (not “mercy”) for all living things. Herein, and herein alone, is to be sought the true sanity of temperament. It is an entire mistake to suppose that the rights of animals are in any way antagonistic to the rights of men. Let us not be betrayed for a moment into the specious fallacy that we must study human rights first, and leave the animal question to solve itself hereafter.” (Salt, 1894).

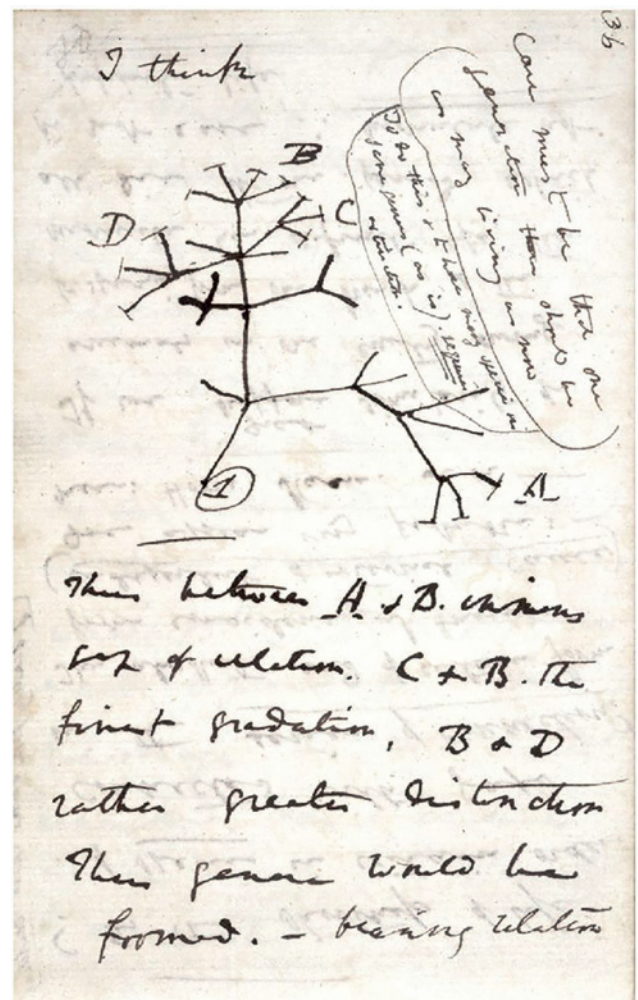
De wetmatigheden die Gregor Mendel (1822-1884) afleidde uit zijn onderzoek bij erwtenplanten gingen ook op voor het grootste deel van de overerving bij andere soorten en bij de mens. Hoewel Charles Darwin en andere wetenschappers uit die tijd Mendels werk niet of nauwelijks gelezen bleken te hebben, legde hij hiermee de basis voor de genetica, een invloedrijke nieuwe wetenschap die vorm kreeg in de 20ste eeuw.

DIEREN KOMEN ONDER DRUK

Kenmerkend voor de 20ste eeuw was de explosieve groei van de menselijke diersoort op wereldschaal en de effecten hiervan op het ecosysteem. Tijdens die periode veranderde de menselijke omgang met dieren in hoofdzaak door de overgang van industriële naar postindustriële samenleving. De nutsdierrelatie veranderde geleidelijk van voornamelijk werkdieren naar productiedieren en proefdieren. Ook huisdieren deden hun intrede in het gezinsleven. Het onderzoek naar het gedrag van dieren kreeg vorm in de 20ste eeuw, zij het bij aanvang vanuit twee verschillende invalshoeken. Enerzijds ontwikkelde het onderzoek zich vanuit de psychologie. Zij stelden dat de ontwikkeling van gedrag essentieel via leerproces-

sen gebeurt en anderzijds vanuit de biologietak, de ethologie. Deze onderzoekers gingen ervan uit dat gedrag hoofdzakelijk via de genen bepaald wordt. Het ‘conflict’ tussen beide invalshoeken duurde ongeveer een halve eeuw, totdat ze uiteindelijk overeenkwamen dat gedrag het resultaat is van de interactie tussen genen en milieu (Manning, 1968).

Wolfgang Köhler (1887-1967), gestaltpsycholoog, voerde een reeks experimenten uit op chimpansees om hun oplossend en lerend vermogen te testen. Köhler legde met zijn boek “Intelligenzprüfungen an Menschenaffen” (1921) de basis voor verder onderzoek naar dierpsychologie (Ruiz et al., 2014). Burrhus Frederic Skinner (1904-1990), behaviorist, introduceerde de begrippen klassieke en operante conditionering. Het experiment van Ivan Pavlov (1849-1936) bekend onder de naam pavlovreactie is het bekendste

Figuur 3. Pagina uit Darwins “Notebook B” met zijn schets van de levensboom (1837). Transcriptie van de tekst: “I think [sketch] Case must be that one generation then should be as many living as now. To do this & to have many species in same genus (as is) requires extinction. Thus between A & B immense gap of relation. C & B the finest gradation, B & D rather greater distinction. Thus genera would be formed. - bearing relation” (Darwin, 1837).

voorbeeld van klassieke conditionering. In 1973 kregen de drie pioniers van de ethologie, de biologische studie van het gedrag, met de toekenning van de Nobelprijs voor de Fysiologie of Geneeskunde, de erkenning voor hun wetenschapstak ethologie: “for their discoveries concerning “organization and elicitation of individual and social behaviour patterns”. De twee Oostenrijkers, Karl von Frisch (1886-1982) en Konrad Lorenz (1903-1989), en de in Nederland geboren Britse onderzoeker Nikolaas Tinbergen (1907-1988) waren observatoren die door middel van uitgebreide veldervaring, patronen en motivaties het gedrag van dieren probeerden vast te stellen. Jane Goodall (1934-), combineert ethologie en primatologie. Zij stelde vast dat chimpansees het werktuig kiezen en aanpassen in functie van het doel. Met takjes vangen ze bijvoorbeeld termieten. Frans De Waal (1941-), etholoog en primatoloog, ging, na Frederik Buytendijk (1932), die zelfbewustzijn van dieren onderkende, nog een stap verder met onderzoek naar intelligentie, emoties en zelfbewustzijn bij dieren. In zijn boek “Chimpanseepolitiek” (1982) stelde hij het gedrag van mensapen als intelligent en emotioneel gedreven voor. Hij focuste zijn onderzoek op primatencognitie en dierlijke samenwerking en vestigde hiermee de aandacht op conflictoplossing, verzoening, empathie en de evolutie van de moraliteit binnen primatengemeenschappen.

De ontdekking van DNA door Rosalind Franklin (1920-1958), James Watson (1928-) en Francis Crick (1916-2004) in de jaren vijftig van de vorige eeuw betekende een ware revolutie, een echte paradigma-verschuiving in de evolutionaire biologie. Het werd mogelijk de evolutionaire verwantschap te bewijzen van levensvormen. Willi Hennig (1913-1976) geldt als grondlegger van de cladistiek, de analysemethode om die evolutionaire relaties binnen een groep organismen weer te geven door middel van een fylogenie, een evolutionaire of fylogenetische boom(structuur) of een cladogram. Hij verwerkte het concept van Darwins “Tree of Life” in de taxonomie en verliet zo Linnaeus’ hiërarchisch denken dat nog op de *Scala naturæ* gebaseerd was. Momenteel wordt bij de biologische taxonomie gestreefd naar een indeling van het leven die de evolutionaire verwantschappen - afstammingslijnen - zo goed mogelijk weerspiegelt. Carl Woese (1928-2012) voegde in 1990 een nieuwe laag met drie domeinen toe: Archaea (zogenaamde oerbacteriën), Bacteria (prokaryoten: zonder gestructureerde celkern) en Eukarya (met celkern). De genetica en haar systematisering van het leven zijn nog volop in ontwikkeling (Quammen, 2019).

Ruth Harrison (1920-2000) beschreef in “Animal Machines” (1964) de intensieve vee- en pluimveehouderij. Ze hekelde de grootschalige productie en beschouwde de levenswijze die dit voor de dieren met zich meebrengt als onwaardig. Het boek had grote impact op de publieke opinie, wat de regering noopte een onderzoek in te stellen (Sayer, 2013). De Britse rege-

ring benoemde in 1965 een commissie, het “Brambell Committee” om het welzijn van landbouwhuisdieren te onderzoeken. De commissie maakte een verslag over het welzijn van dieren die onder intensieve veehouderijssystemen werden gehouden, bekend onder de naam “Brambell’s Five Freedoms”: “Farm animals should have freedom to stand up, lie down, turn around, groom themselves and stretch their limbs” (Brambell, 1965). Het is een van de eerste pogingen om dierenwelzijn wetenschappelijk onderbouwd te definiëren. Dit werd verder verfijnd door de “Farm Animal Welfare Council” (1979), die dierenwelzijn als volgt definieerde: “Freedom from hunger and thirst; freedom from discomfort; freedom from pain, injury, or disease; freedom to express normal behavior; and freedom from fear and distress.” (FAWC, 1979) Wetenschappelijk gezien zijn de ‘vijf vrijheden’ vandaag de dag wat achterhaald wegens een aantal beperkingen, maar in de wetgeving worden ze steeds meer gebruikt als kader om dierenwelzijn te handhaven.

DIERENGEVOELEN EN DIERENRECHTEN

In het rapport van de Club van Rome, “The Limits to Growth” (1972), drukten wetenschappers hun bekommernis over de toekomst uit. De toenemende bevolkingsgroei, de voedselproductie, de industria-

Figuur 4. Nature, volume 519, nummer 7542, 12 maart 2015, Alberto Seveso.

lisatie, de uitputting van natuurlijke hulpbronnen en de vervuiling die daar het gevolg van zijn, baarden hen grote zorgen. Waar het rapport aanvankelijk nog als doemdenken werd afgeschreven, is ondertussen de discussie gaande of er sinds de tweede helft van de twintigste eeuw een nieuw geologisch tijdperk is ingetreden: het antropoceen (Bińczyk, 2019; Bohle et al., 2019; Malhi, 2017; Pievani, 2014). In deze periode van toenemende demografische en ecologische druk, en van de opkomst van nieuwe kennis en technieken, ontwikkelden zich in de jaren zeventig van de vorige eeuw binnen de ethiek toegepaste takken, zoals bio-ethiek, milieu-ethiek en dierenethiek (Figuur 4).

Twintigste-eeuwse filosofen wijdden voor het eerst werken exclusief aan de vraag hoe de mens zich dient te verhouden tegenover dieren, vertrekkend vanuit verschillende ethische denkkaders (Wolfe, 2008). Peter Singer (1946-), die zich binnen de utilitaristische stroming bevindt, schreef met “Animal Liberation” (1975) de bijbel van de dierenbeweging en gebruikt de term “speciesism”, geïntroduceerd door Richard D. Ryder in 1970. Gewaarwording van pijn en plezier is een noodzakelijke en voldoende voorwaarde om te besluiten dat er rekening moet worden gehouden met gevoelens van dieren: *“It is on this basis that the case against racism and the case against sexism must both ultimately rest; and it is in accordance with this principle that the attitude that we may call “speciesism,” by analogy with racism, must also be condemned. Speciesism -the word is not an attractive one, but I can think of no better term-is a prejudice or attitude of bias in favor of the interests of members of one’s own species and against those of members of other species. It should be obvious that the fundamental objections to racism and sexism made by Thomas Jefferson and Sojourner Truth apply equally to speciesism. If possessing a higher degree of intelligence does not entitle one human to use another for his or her own ends, how can it entitle humans to exploit nonhumans for the same purpose?”*

Het bekendste werk van Tom Regan is “The Case for Animal Rights” (1983), waarin hij vasthield aan de traditie van de deontologie voor het toekennen van rechten. Regan stelde dat niet alleen het vermogen tot lijden telt (zoals Bentham schreef), maar de combinatie van bepaalde mentale vermogens, het hebben van een eigen welzijn en het in staat zijn tot gedrag dat gericht is op bevrediging van behoeften en voorkeuren: *“The rights view, I believe, is rationally the most satisfactory moral theory. It surpasses all other theories in the degree to which it illuminates and explains the foundation of our duties to one another - the domain of human morality. On this score it has the best reasons, the best arguments, on its side. (...) Animals, it is true, lack many of the abilities humans possess. They can’t read, do higher mathematics, build a bookcase or make baba ghanoush. Neither can many human beings, however, and yet we don’t (and shouldn’t) say that they (these humans) therefore have less inherent value, less of a right to be treated with respect,*

than do others. It is the similarities between those human beings who most clearly, most non-controversially have such value (the people reading this, for example), not our differences, that matter most. And the really crucial, the basic similarity is simply this: we are each of us the experiencing subject of a life, a conscious creature having an individual welfare that has importance to us whatever our usefulness to others. We want and prefer things, believe and feel things, recall and expect things. And all these dimensions of our life, including our pleasure and pain, our enjoyment and suffering, our satisfaction and frustration, our continued existence or our untimely death - all make a difference to the quality of our life as lived, as experienced, by us as individuals.” (Regan, 1983).

Eind 20ste en bij aanvang van de 21ste eeuw had de menselijke bevolkingsexplosie een enorme impact op het hele ecosysteem. De dominante relaties met dieren zijn nutsdier- en gezelschapsdierrelaties. Het bewustzijn van de gevaren verbonden aan het verlies van biodiversiteit neemt toe. Het bestand van wilde dieren staat zwaar onder druk door onder andere habitatverlies en vervuiling (Ceballos et al., 2015); ook bijen, die reeds vroeg in de geschiedenis geroemd werden voor hun kunde en heden ten dage gewenst zijn voor hun bestuivingsrol, worden hier het slachtoffer van (Andrews, 2019; Marshman et al., 2019). Door de wereldwijde H5N1-griepuitbraken in het begin van de jaren 2000 ontstond in 2004 het “One Health”-concept om de samenwerking tussen diergeneeskunde en humane geneeskunde te bevorderen: *“Recognizing that human health (including mental health via the human-animal bond phenomenon), animal health, and ecosystem health are inextricably linked. One Health seeks to promote, improve, and defend the health and well-being of all species by enhancing cooperation and collaboration between physicians, veterinarians, other scientific health and environmental professionals and by promoting strengths in leadership and management to achieve these goals.”* (Mission Statement - One Health Initiative, 2008) (“One Health” is een interdisciplinaire samenwerking om de gezondheid van mensen, dieren en milieu te verbeteren). Dierenartsen roepen op tot een geharmoniseerde aanpak voor het opsporen en voorkomen van overdraagbare ziekten, waarbij de traditionele grenzen van de geneeskunde en diergeneeskunde worden overschreden (Deem et al., 2020). Ondertussen wordt de COVID-pandemie de eerste crisis van het antropoceen genoemd (Skórka et al., 2020). Bij aanvang werd ook hier verwezen naar de impact van de interactie “wildlife-humans” (O’Callaghan-Gordo et al., 2020). Het onderzoek naar gedrag en intelligentie bij dieren levert stilaan meer resultaten op. Zo stelt men vast dat kraaiachtigen een enorme encefalisatiequotiënt (de verhouding tussen hersen- en lichaamsvolume) hebben, niet alleen in vergelijking met andere vogelsoorten maar ook met andere dieren (Emery et al., 2004). Vissen blijken pijn te voelen en dolfijnen slagen, net als de mens, chimpansees, orang-oetans, bonobo’s,

Aziatische olifanten en eksters voor de spiegeltest (i. e. zichzelf herkennen in het eigen spiegelbeeld) (Plotnik et al., 2006; Sneddon, 2019). Zelfherkenning bij dieren is onder andere door Frans de Waal in verband gebracht met bijzondere cognitieve capaciteiten zoals zelfbewustzijn, iets wat Immanuel Kant dieren in zijn tijd ontzei. Gezien de “theory of mind” bij dieren (i. e. het vermogen om het perspectief van een ander te begrijpen) nog niet volledig bekend is, bieden de resultaten van de spiegeltest nog geen antwoorden (Heyes, 2015; Krupenye et al., 2019; Premack et al., 1978). De moeilijkheid blijft dus voorlopig hoe met deze resultaten om te gaan; enerzijds omdat waarnemingen en interpretaties vanuit een bepaald kader opgezet worden, waardoor sommige fenomenen niet waarneembaar zijn, anderzijds blijft men in menselijkheid gevangen en worden prestaties van dieren nog altijd afgemeten aan de maatstaf die eigen is aan de menselijke soort (Lemaire, 2017; Precht, 2017; van

Dooren et al., 2016). Of zoals Vinciane Despret met de titel van haar werk stelt “What Would Animals Say if We Asked the Right Questions?” (Despret, 2016).

Als conclusie kan gesteld worden dat het in deze opdracht cruciaal is dat de groeiende diergeneeskundige, ethologische en biologische wetenschap over diersoorten noodzakelijk leidend wordt in het verdere denken over en omgaan met dieren.

LITERATUUR: ZIE DEEL 1

© 2021 by the authors. Licensee Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift, Ghent University, Belgium. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Uit het verleden

Belgische dikbil of ‘dutch-buttocked’?

“In een deel van Yorkshire kozen de landbouwers gedurig rundvee met groote achterdeelen uit, tot zij een ras hadden gevormd dat zij ‘dutchbuttocked’ noemden, en de monsterachtige groote van de van de achterdeelen van het kalf was vaak voor de koe noodlottig en tal van koeien werden ieder jaar bij het kalven verlooren.”

Een Hollandse (Dutch) dikbil dus. Waarom Hollands? En hoe kwam deze genetische aanleg in Belgische rassen terecht? Twee vragen waarop, zover bekend, geen antwoord mogelijk is.

Citaat uit Darwin, Ch., *Het variëeren der huisdieren en cultuurplanten* (deel 1, p. 504 van de vertaling van de tweede Engelse uitgave uit 1875 van *Variation of species of animals and plants under domestication*, in 1890 uitgegeven door Cohen, Arnhem). Darwin refereert bij deze passage aan Youatt, W., *Cattle: their Breeds, Management, and Diseases*, Londen, 1834 (Baldwin & Cradock), p. 284.

Luc Devriese